

УДК 340.132.6:351

DOI: <https://doi.org/10.23939/dg2022.01.083>**Хаварівська Галина Степанівна**

*кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри державної політики та врядування
Навчально-наукового інституту державного управління
Національного університету “Львівська політехніка”*

ORCID: 0000-0001-8675-3828

e-mail: halyna.s.khavarivska@lpnu.ua

**ПРОБЛЕМА ПРАВОРОЗУМІННЯ У СУЧАСНОМУ
СУСПІЛЬСТВІ: УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ**

Висвітлено різні підходи науковців до трактування поняття “праворозуміння”, його ознак, типів, функцій, об’єкта, суб’єктів та змісту, до якого належить сутність, пізнання, усвідомлення права, наповнення праворозуміння та роль у регулюванні суспільних відносин, характеристики, ознаки та особливості проявів розуміння права. Встановлено, що усвідомлення правової дійсності через призму правових теорій, доктрин і концепцій є важливим та актуальним при визначенні праворозуміння, оскільки від розуміння права залежить його реалізація та застосування на практиці державними службовцями.

Ключові слова: категорія, концепція, людина, право, праворозуміння, публічне управління, правова система, суспільство.

Постановка проблеми. Складні політичні, соціальні та економічні процеси в сучасному суспільстві демонструють потребу пошуку нових підходів до численних невирішених проблем у право- та державотворенні. У вирішенні значної дискусійної юридичної проблеми сучасності, тобто для встановлення суті та змісту права, саме і вводиться правовий термін “праворозуміння” або, інакше кажучи, розуміння й інтерпретації поняття, сутності та значення права. Питання праворозуміння належать до постійних тому, що людина на кожному етапі свого індивідуального, суспільного та професійного розвитку відкриває у праві нові аспекти, нові якості та співвідношення його з іншими явищами та сферами життєдіяльності суспільства. У світі налічується велика кількість наукових течій, ідей і поглядів щодо того, що таке право. Так, проблема праворозуміння стосується і нашої держави, адже воно має не тільки значну пізнавальну і теоретичну цінність та значення, а й практичну, тому що законотворцям вкрай важливо у своїй

правотворчій діяльності враховувати домінування в суспільстві оптимальних типів праворозуміння.

Актуальність дослідження проблеми праворозуміння визначається й сукупністю ідеологічних та соціально-політичних факторів, зокрема нагальною необхідністю осмислення праворозуміння як найважливішого регулятора суспільних відносин, а також потребою критичного переосмислення традиційних концепцій праворозуміння. Тому чітке уявлення про те, що таке право, як воно розуміється та правильно трактується в рамках різних культурно-правових традицій, яких особливостей воно набуває в рамках різних правових систем, має важливе значення для визначення перспектив їх розвитку. Для науки публічного управління питання розуміння права теж має особливе значення, оскільки від ставлення до права, його сприйняття державними службовцями залежатиме їх професійна компетентність та, загалом, ефективність функціонування системи державного управління.

Актуалізація дослідження проблем розуміння права з часів здобуття незалежності України була пов'язана з необхідністю формування нових національних правових систем, заснованих на нових ідеологічних засадах, пов'язаних із відмовою від марксистсько-ленінської думки та радянського праворозуміння. Тому на сьогодні, порівнюючи різні правові системи, можна стверджувати, що в рамках кожної з них формується своє специфічне розуміння права, на яке впливають різні чинники розвитку суспільства (ідеологічні, культурні, історичні, релігійні, соціальні тощо).

Аналіз досліджень. Серед найбільш вагомих праць у сфері дослідження праворозуміння можна виділити роботи М. А. Дамірлі, В. В. Дудченко, А. А. Козловського, М. І. Козюбри, О. В. Зайчука, С. І. Максимова, Ю. М. Оборотова, Н. М. Оніщенко, М. П. Орзіха, П. М. Рабіновича, М. В. Савчина, О. Ф. Скакуна, С. О. Харитонова, К.О. Шелестова та інших, які стали важливим внеском у формування української концепції праворозуміння.

Феноменологічне осягнення права в контексті праворозуміння вивчав І. Коваленко, В. Кравець досліджував види праворозуміння як методології основних філософських проблем; Г. Лук'янова вивчала праворозуміння як категорію доктринальної правосвідомості; П. Плавич здійснив філософсько-правовий аналіз сучасного праворозуміння. Значних внесок у дослідження проблеми праворозуміння зробили В. Бабаніна, В. Бігун (судове праворозуміння в механізмі забезпечення прав людини), О. Васянович (праворозуміння правових звичаїв сучасності), М. Єль-

нікова (сучасні концепції розуміння прав людини), В. Навроцький (праворозуміння в кримінальному праві), О. Тихомиров (компаративний підхід до праворозуміння) [4]. У науці з публічного управління особливої уваги заслуговують праці Полякової О. С. [6], які визначають публічно-управлінські аспекти правової освіти як інструменту належного рівня праворозуміння.

Мета дослідження – з'ясувати основні підходи до поняття та концепцій праворозуміння, встановити його основні характеристики та функції, визначити критерії його типології та проблемні питання формування праворозуміння у практичній діяльності державних службовців в Україні.

Виклад основного матеріалу. Дослідження проблеми праворозуміння на сьогодні залишається актуальним як у теоретичному, так і в практичному аспектах. Теоретичний аспект визначається тим, що від сприйняття, розуміння, правильного тлумачення права залежать і всі інші правові явища – правова культура, правосвідомість, джерела права, правова норма, співвідношення права та закону, система права, правова система. Практичний аспект визначається тим, що сприйняття пересічним громадянином чи державним службовцем, юристом того чи іншого типу праворозуміння робить вирішальний вплив на його світоглядну, методологічну та ціннісну позицію, особливо у сфері законотворчості, правозастосовчої діяльності та управлінської практики.

На сьогодні перед нашою державою постає важливе завдання – виховання громадянина своєї країни, зокрема і правового виховання, основою якого саме і є праворозуміння, формування сучасного правового мислення, правосвідомості, прищеплення, особливо у молоді, таких рис та якостей, як толерантність та миролюбність по відношенню до інших, які їх оточують, незалежно від національної та расової приналежності. Це допоможе людині, громадянину вільно та мирно жити в сучасному багатонаціональному, різноманітному та соціально-політичному українському соціумі. Оскільки праворозуміння стосується всіх громадян, професійних груп, юристів, державних службовців усіх рівнів, то ми розглянемо основні теоретичні підходи до його поняття та змісту.

Залежно від суб'єкта правоутворення, виділяють концепцію природного праворозуміння (представниками якого були Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант), концепцію нормативістського праворозуміння (І. Бентам, Г. Кельзен, Дж. Ст. Мілль, Дж. Остін та ін.) та концепцію соціологічного праворозуміння (Л. Дюгі, Ф. Гайк, Л. Фуллер, Р. Паунд, Є. Ерліх та ін.) [10].

Така класифікація праворозуміння свідчить про дискусійний тип його розвитку. Спробуємо визначити основні відмінності цих концепцій.

При концепції природного правозуміння саме громадська свідомість є вихідною формою буття права, яке у цьому випадку розуміється як система ідей або понять про загальнообов'язкові правила поведінки людини та громадянина, а не як тексти самого закону. При такому підході пріоритет надається праву, саме право і закон розмежовуються.

У концепції нормативістського праворозуміння вихідною формою буття права є правова норма. Представники цієї концепції схилилися до думки, що право це самі норми, викладені в законах та інших підзаконних нормативних актах; вони ототожнювали закон та право. Водночас нормативістське праворозуміння орієнтує на такі ознаки права, як однозначність правового регулювання, формальна визначеність, точність.

При концепції соціологічного праворозуміння вихідною формою буття права є правовідносини. Тут право визначає порядок суспільних відносин, який відображається у поведінці та діях людей. На відміну від попередньої концепції, де право походить від створення відповідними органами законів, правом визнається його реалізація, функціонування, та дія у вже сформованих і тих, що досі формуються, суспільних відносинах. Прихильники такого підходу ототожнювали самостійні процеси правотворчості та правозастосування.

Оскільки ідея розрізнення позитивного права і природного права на сьогодні постає як одна із основних ідей загальнотеоретичної юриспруденції, підкреслюється, наприклад П. М. Рабіновичем, “неминучість співіснування” відповідного праворозуміння (“природного” і “легістського”) [7]. Тут потрібно зазначити, що природні права людини надаються їй з народження і не можуть бути обмежені ніким та нічим, вони не залежать від держави. Як вважає дослідник, праворозуміння – це відображення в людській свідомості за допомогою права того явища, яке оцінюється як корисне для задоволення потреб існування і розвитку визначеного суб'єкта, або те, як суб'єкт суспільного життя розуміє право. Право функціонує у життєвому просторі, рухається і змінюється разом із плином часу, і, незважаючи на те, що у праві втілюються такі цінності, як ідеали справедливості, свободи, рівності, все ж таки їх зміст із плином часу також зазнає змін, оскільки з'являються нові зв'язки, прояви, грані, виміри, які вимагають поглибленого їх осмислення усіма учасниками управлінських відносин. Змінюється також низка чинників,

які впливають на розуміння права; до них можна зарахувати релігійні, цивілізаційні, моральні, міжнародні, національні чинники. Тому не треба сподіватися на те, що колись у дискусіях про праворозуміння буде поставлена крапка, і ми зможемо досягти єдиної правильної відповіді на те, що таке право як одна з найбільших цінностей.

Не зважаючи на класичні типи праворозуміння, право все ж таки є занадто складним та багатоаспектним феноменом, щоб перебувати в рамках лише одного певного підходу. Тому основним завданням сучасного українського правознавства є пошук шляхів формування нового, інтегрального типу праворозуміння, що виникає на основі взаємодії всіх шкіл і течій в сучасному правознавстві (як західних так і східних).

У науково-теоретичних джерелах проблема визначення розуміння права залишається однією з найбільш дискусійних. Думки вчених зводяться до різних його трактувань: до змісту праворозуміння належить сутність права, його зміст та роль у регулюванні суспільних відносин, його характеристики, ознаки та особливості його проявів. Але більшість дослідників поняття “праворозуміння” розкриває через “поняття” пізнання, яке враховує усвідомлення та осмислення самого права. Відображуючи уявлення людини про правові норми і ставлення до них у соціумі, праворозуміння також зазнає постійних змін. Сам термін “праворозуміння” є одночасно об’єктом, який належить до сфери досліджень філософії права і теорії права.

Як констатує Т. Дудаш, дослідження праворозуміння засновуються на класичній раціоналістичній парадигмі пізнання, згідно з якою право – об’єктивна реальність, що розвивається за закономірностями, які пізнаються людиною за посередництвом певних загальнонаукових логічних процедур і методів. Найбільш перспективною вченій видається загальна теорія розуміння – герменевтика, яка на перший план виводить суб’єктивний, людський чинник, дозволяючи дослідити праворозуміння не ззовні, а зсередини – з позиції людини як творчого, активного суб’єкта [1].

Враховуючи те, що праворозуміння – не лише знання про право, але й ціннісне ставлення до нього, у дослідженнях з цієї проблематики реалізують аксіологічний підхід, який дозволяє розглянути право як цінність, правові цінності, цінності у праві. Як вказує Ю. Шемшученко, філософське вчення про цінності (аксіологія розглядає право як соціальну цінність і благо) покликане реалізувати такі цінності, як існування суспільства і життя людини шляхом визнання й захисту державою таких фундаментальних цінностей, як свобода, рівність, відповідальність, справедливість [11].

Г. Лук'янова також виокремила комплементарно-цілісну концепцію праворозуміння, основою якої є інтеграційний підхід, що, на її думку, здатний подолати полярності типів праворозуміння і консолідувати загальнонаукову методологічну єдність позитивістських, природно-правових та соціологічних пізнавальних моделей [4]. Тут необхідно погодитись з існуванням та змістом цієї концепції.

У сучасних дослідженнях праворозуміння переважно розглядається як категорія доктринальної правосвідомості, водночас переглядається її потенціал для вирішення завдань юридичної теорії та практики. У науці публічного управління ця категорія досліджується в контексті формування правової культури в системі органів виконавчої влади (Кушнір М. О., Хаварівська Г. С. та ін.) та розвитку правової освіти в управлінській сфері (Полякова О. С., Поступна О. В., Степанко О. В. та ін.). Праворозуміння також вивчають, з огляду на значення для правового регулювання, як критерій класифікації правових систем. Процес праворозуміння є важливою і актуальною категорією, оскільки від розуміння права залежить його реалізація та застосування.

На формування праворозуміння важливий вплив має правова освіта усіх верств населення, зокрема і державних службовців, шляхом викладання відповідних курсів та загального правовиховного впливу. Зокрема, Полякова О. С. у своїй докторській дисертації з публічного управління вводить у науковий обіг поняття “публічне управління правовою освітою”, яке розуміється як особливий вид суспільно корисної діяльності, що здійснюється певною сукупністю суб'єктів із метою забезпечення організованості, цілеспрямованості, ефективності функціонування та розвитку комплексної системи правової освіти задля підвищення рівня правової свідомості та правової культури людини і громадянина [6]. На сьогодні актуальним є розроблення концепції правової освіти українського населення (у формі окремого нормативно-правового документу) як системи визначальних поглядів на методологію формування високого рівня правової культури громадян та зменшення проявів правового нігілізму. Система правового виховання в Україні повинна розвиватись як процес сприйняття досвіду попередніх поколінь і постійної та тривалої адаптації його до нових умов. Правова освіта та правове виховання повинні бути ключовими у формуванні правильного розуміння права усіма учасниками суспільних відносин. Правоосвітня робота в нашій державі представляється як окрема специфічна діяльність за участю державних органів виконавчої влади, органів самоврядування на місцях, наукових закладів (зокрема, до 2021 р.

найефективнішу професійну підготовку державних службовців забезпечувала мережа інститутів Національної Академії державного управління при Президентіві України (згодом львівська філія цього інституту була реорганізована у Інститут державного управління НУ “Львівська політехніка”), установ різного підпорядкування, громадських організацій та інших інституцій.

Суб’єктами праворозуміння є люди, громадяни України, які володіють хоча б мінімальними правовими знаннями, юристи, державні службовці, інші професійні групи, які використовують правовий досвід на практиці, вчені-дослідники з питань розуміння права. Об’єктом праворозуміння є правова система конкретної держави.

Багатоманітність у підходах до праворозуміння обумовлює також множинність критеріїв його типології [3, с. 11–12]. Можна виділити такі типи праворозуміння:

- за наявністю особливостей та обсягом надбань інших галузей до підходів праворозуміння – герменевтичний, феноменологічний, синергетичний, антропологічний, психологічний, комунікативний;
- за співвідношенням матеріального та ідеального – матеріалістичний та ідеалістичний типи праворозуміння;
- за суб’єктивним складом – колективістське (теократичні і традиційні правові сім’ї) та індивідуалістське праворозуміння (сім’ї континентального та загального права);
- за ставленням до права різних цивілізацій чи народів – євразійський, європейський, мусульманський або ісламський, індобуддійський, китайсько-конфуціанський, японський типи праворозуміння;
- за розмежуванням права і закону – юридичний і легістський, або позитивістський і непозитивістський типи праворозуміння, про які вже йшлося вище.

У літературі ми можемо ознайомитися й з іншими критеріями щодо типів праворозуміння, однак найосновніші ми перерахували.

Можна також виділити і основні рівні розуміння права, за такою ж аналогією, як рівні правосвідомості, яка відображає ставлення чи то простого пересічного громадянина чи то чиновника до самого права. Залежно від формування та глибини відображення правової дійсності у загальнотеоретичній літературі, традиційно виділяють три рівні правосвідомості: буденний (повсякденний, побутовий), професійний (практичний) і науковий (теоретичний) [3, с. 13–15]. Тому ми можемо виділити такі ж рівні праворозуміння. Однак цей перелік можна доповнити

ще саме філософським рівнем праворозуміння, зважаючи на вище викладений матеріал.

Суттєвий вплив на велику кількість підходів до праворозуміння відіграв активний розвиток різноманітних наук – як природничих і суспільних, так і гуманітарних, де характерною ознакою загальнонаукового розвитку в цих умовах є міжнаукові інтеграційні процеси. Як наслідок, набувають розповсюдження спроби використання здобутків одних галузей наукових знань для дослідження інших, зокрема й традиційних, тому виникають нові наукові напрями на стиках різних наук (часто і міждисциплінарні науки).

В юридичній енциклопедії стверджується, що праворозуміння – це усвідомлення правової дійсності через призму правових теорій, доктрин і концепцій. Праворозуміння є формою пізнання сутності та ролі права в регулюванні суспільних відносин. Воно засноване на науковому обґрунтуванні юридичних явищ, належній правовій культурі та правосвідомості громадян. Провідне місце серед підходів до пізнання права займає гуманістичне розуміння права як соціальної цінності й одного з найважливіших надбань цивілізації [2]. У європейській загальнотеоретичній правовій та управлінській науці не використовується такий термін, як праворозуміння, хоча в її межах досліджується розуміння самого права, тому акцент робиться на саме явище, а не на схему: суб'єкти пізнання – об'єкт пізнання – засоби пізнання – результат пізнання.

Як категорія, якою обов'язково повинен володіти кожен громадянин, державний службовець праворозуміння характеризується низкою ознак [9, с. 205–206]: 1) загальноправове спрямування, що відображає зміст категорії знання про право, особливості його становлення, розвитку та функціонування в суспільстві загалом та в публічному управлінні, зокрема; 2) категоріально-пізнавальне спрямування, що відображає соціальні та наукові результати пізнання загальних закономірностей розвитку і функціонування правової науки загалом; 3) теоретичне спрямування розуміння права, що відображає функціонування категорії у процесі теоретичного пізнання; 4) наукове спрямування, що передбачає логічне та об'єктивно істинне дослідження поняття праворозуміння; 5) інтегральне спрямування праворозуміння, що проявляється в поєднанні результативних та діяльнісних елементів пізнання права.

На думку А. В. Скоробагатова, як будь яка-інша наукова категорія праворозуміння, залежно від своїх ознак, має свої певні функції, а саме: а) гносеологічну; б) методологічну; в) онтологічну; г) евристичну; д) організаторську [9, с. 207–208]. Всі ці функції праворозуміння не

тільки визначають значення цієї категорії для аналізу правової реальності чи управлінської практики, а й дозволяють говорити про її методологічне значення для формування основоположної в суспільстві ідеї права. Та, незважаючи на панівний тип правового мислення, інтерпретація цього образу пов'язана із низкою загальних і локальних закономірностей і представлена безліччю доктрин.

На сьогодні активно розвивається і домінуюче праворозуміння, про яке у своїх працях пише К. О. Шелестов. Дослідник визначає його як розуміння певного змісту права, що складається в суспільстві як найбільш впливове і поширене, на основі його пізнання і сприйняття, а також його оцінки, що зумовлює тип функціонування різних правових систем [10]. Те, як будь-який індивід, простий пересічний громадянин, управлінець будь-якого рівня сприймає та розуміє правові норми, має суб'єктивне спрямування. Згодом, через засоби комунікації, визначаються загальні ідеї, на основі яких складається загальне уявлення і загальне праворозуміння, яке і домінує у певному конкретному суспільстві. Типи праворозуміння які домінують в суспільному житті, формуються залежно від різних культурно-правових традицій і залежать від таких факторів, як релігія, моральні цінності та традиції певної соціальної групи.

Визначальним для нашої держави є те, що її правовий інструментарій реформується в контексті інтеграції України в європейський та міжнародний правовий простір. Інтеграція України в Європейський Союз є пріоритетним напрямком внутрішньої і зовнішньої політики Української держави, особливо з початком російсько-української війни з 24 лютого 2022 р. Цей процес впливає на формування теперішнього праворозуміння і зумовлений іншим відношенням до реальної ролі права для учасників управлінських відносин та у суспільному житті загалом. Між цим процесом і домінуючим праворозумінням існує діалектична взаємодія, адже євроінтеграційні процеси України сприяють новому сприйняттю та ставленню до природного права, яке домінує в суспільстві. Тому такі явища в національній політичній та правовій системі, як правове регулювання свободи слова, демократична виборча система, законний захист права приватної власності, можливість звернення до суду за захистом своїх порушених прав, відшкодування моральної шкоди, які вже стали звичними складовими політичного і правового життя українців, є елементами, які трансформують домінуюче праворозуміння в соціумі. Як ми бачимо, свідченням того є численні факти звернення до Європейського суду з прав людини (European Court of

Human Rights) за захистом своїх суб'єктивних прав і законних інтересів громадян України. Більше того, Європейський суд з прав людини постійно вказує на необхідність еволюційного та динамічнішого тлумачення самого поняття право, оскільки воно динамічне, живе і соціально-культурне явище. Та, незважаючи на те, що право є елементом культури, яке відображає установки та цінності конкретного суспільства, його неможливо пізнати лише науковими засобами. Так, маючи необхідний рівень правових знань, громадянин має змогу реалізовувати свої основні права і може належно захистити їх у разі порушення.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, праворозуміння є науковою категорією, що пов'язується з науковим пізнанням та розумінням права, яке необхідне будь-якій людині, громадянину, учаснику управлінських відносин для захисту приватних чи державницьких інтересів. Розуміння права проявляється у відображенні розумової діяльності людини і спрямоване на пізнання правової дійсності, його оцінювання і ставлення до нього як до соціального явища й фундаментальної цінності сучасного цивілізаційного світу, яка формує правосвідомість усіх учасників суспільних відносин. З'ясовано, що рівень правової освіченості є надто важливим, оскільки, зокрема, визначає цивілізаційний вибір розвитку України.

Встановлено, що на праворозуміння впливає низка чинників – цивілізаційних, міжнародних, національних, особистісних, культурних, релігійних, ідеологічних, ментальних та інших, тому досягти єдиної правильної відповіді на те, що таке право, просто неможливо. Досліджено, що у державно-управлінській практиці теж залишається важливим питання праворозуміння, бо знання права безпосередньо впливає на якість роботи державних службовців усіх рівнів і ця тематика на сьогодні є малодосліджуваною та переважно розглядається в контексті правової освіти та правового виховання, що забезпечується різними інституційними органами. Відтак, проблема праворозуміння в сучасному суспільстві та публічному управлінні залишається актуальною і потребує подальшого наукового розроблення та осмислення.

Список використаної літератури

1. Дудаш Т. Праворозуміння: антропологічна сутність // Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи) : статті учасників Другого всеукраїнського “круглого столу” (Львів, 1–2 грудня 2006 р.). Львів : Край, 2007. С. 131–144.

2. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/9/28.pdf> (дата звернення : 09.06.2022).

3. Козюбра М. Праворозуміння: плюралізм підходів і єдність поняття. Чи можливо це? URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/17024?show=full> (дата звернення : 04.06.2022).
4. Лук'янова Г. Ю. Комплементарно-цілісна концепція праворозуміння (аспекти загальної теорії) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук. 12.00.01 Львів, 2013. 21 с.
5. Мозоль Н. Сучасні концепції праворозуміння: поняття, характеристика та особливості // Правова держава. 2013. Вип. 24. С. 444–449.
6. Полякова О. С. Теоретико-методологічні засади становлення та розвитку правової освіти в Україні: публічно-управлінський аспект : автореф. дис. ... д-ра наук з держ. упр. 25.00.01 / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України. Харків : Харків регіон. ін-т держ. упр., 2018. 36 с.
7. Рабінович П. Праворозуміння “природне” та “легістське”: неминучість співіснування. URL : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1256588 (дата звернення : 14.06.2022 р.).
8. Рябовол Л. Праворозуміння як наукова проблема: деякі тенденції сучасного етапу дослідження // Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 1 (17). С. 17–22.
9. Скоробогатов А. Праворозуміння: поняття і типологія // Філософія права і загальна теорія права. 2015. № 1–2. С. 204–210.
10. Шелестов К. О. Домінуюче праворозуміння у функціонуванні правових систем : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.12. Одеса, 2010. 25 с.
11. Шемшученко Ю. С. Актуальні проблеми філософії права. URL : <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/8484> (дата звернення : 14.06. 2022).

Khavarivska Halyna Stepanivna

*Candidate of Sciences in Public Administration,
Senior Lecturer of Department of Public Policy and Governance
of Public Administration Academic Institute,
Lviv Polytechnic National University
ORCID: 0000-0001-8675-3828
e-mail: halyna.s.khavarivska@lpnu.ua*

THE PROBLEM OF LEGAL UNDERSTANDING IN MODERN SOCIETY: ADMINISTRATIVE ASPECT

Problem setting. The relevance of the problem study of legal understanding shall be determined by a combination of ideological, social and political factors, including the urgent need to comprehend legal understanding as the most important regulator of social relations, as well as the need for a critical rethinking of traditional concepts of legal understanding. Therefore, a clear idea of what law is, how it is understood and correctly interpreted within different cultural and legal traditions, what features it acquires within different legal systems shall be important for determining the development prospects. The issues of legal understanding shall be related to the constant fact as any person at each stage of his/her individual and social development discovers new aspects in law, new qualities, as well as its correlation with other phenomena and spheres of society. Legal understanding has not only significant cognitive and theoretical value and significance, but

practical as well, because it is extremely important for the legislators to take into account the dominance of optimal types of legal understanding in society in their law-making activities.

Recent research and publications analysis. The most significant research in the field of study of legal understanding shall include the works by M. A. Damirli, V. V. Dudchenko, A. A. Kozlovskiy, M. I. Koziubra, O. V. Zaychuk, S. I. Maksymov, Yu. M. Oborotov, N. M. Onishchenko, M. P. Orzikh, P. M. Rabinovych, M. V. Savchyn, O. F. Skakun, S. O. Kharytonov, K. O. Shelestov et. al., as these scholars made an important contribution to the formation of the Ukrainian concept of legal understanding.

Highlighting previously unsettled parts of the general problem. Clarification of the main approaches to the notion and concepts of legal understanding, the establishment of its main characteristics and functions, the definition of criteria for its typology and problematic issues of the formation of legal understanding in modern Ukrainian society.

Paper main body. It has been established that, depending on the subject of law formation, the concept of natural, as well as normative, and sociological legal understanding shall be distinguished. Such a distribution shall bear witness to the dialectical nature of law development, which includes abstractly general (natural and legal), as well as specific (positive) aspects. It has been researched that law is still too complex and multifaceted phenomenon to be within the framework of only one specific approach, therefore, the main task of modern Ukrainian legal science and studies shall be to find ways to form a new, integral type of legal understanding, arising from the interaction of all schools and trends in modern legal science (both Western and Eastern).

It has been developed that law is a phenomenon closely related to a specific being, its functions in the depths of life, moves in time, and changes therewith. Despite the fact that such values as the ideals of justice, freedom, equality are embodied in law, their content also undergoes changes over time, as new connections, manifestations, facets, dimensions appear that require their in-depth understanding. A number of factors, namely religious, civilizational, moral, international, national are also developing, changing and influencing legal understanding. It is not worth hoping that someday the discussions on legal understanding will end, and we will be able to receive a single correct answer what the essence of law is.

Author's interpretations of the concept of "legal understanding" are given, in particular, those of P. Rabinovych, T. Dudash, Yu. Shemshuchenko, H. Lukianova. In general, legal understanding shall be defined as a scientific category that reflects not only the process, but also the result of a purposeful mental activity of a person and covers the knowledge of law, its assessment and attitude towards it as a holistic social phenomenon.

Types, levels, peculiarities, functions of legal understanding shall be analysed.

Today, the dominant legal understanding is actively developing, which determines the understanding of a certain content of law that is emerging in society as the most influential and widespread, based on its knowledge and perception, as well as its assessment, which designates the nature of various legal systems functioning. Understanding and perception of legal norms is always subjective, because each individual, faced with the law, sees it in his/her own way, then subsequently general ideas are determined through the means of communication, on the basis of which general idea and general legal understanding, dominating in a certain society, are formed.

Conclusions of the research and prospects for further studies. Thus, legal understanding shall be a scientific category that is associated with scientific knowledge and understanding of law. It is manifested in the reflection of human mental activity and is aimed at the knowledge of law and legal reality, its assessment and attitude towards it as a social phenomenon and a fundamental value of the modern civilizational world. A number of factors, namely civilizational, international, national and others influence legal understanding. Therefore, it is simply impossible to achieve the only correct answer to what the law is. Consequently, the problem of legal understanding in modern society remains relevant and requires further scientific development and understanding.

Key words: category, concept, person, law, legal understanding, public administration, legal system, society.

References

1. Dudash, T. (2007). Pravorozuminnia: antropolohichna sutnist In *Antropolohiia prava: filosofskiy ta yurydychniy vymiry (stan, problemy, perspektyvy) : statti uchashnykiv Druhoho vseukrainskoho "kruhloho stolu"*. Lviv : Krai. P. 131–144.
2. Durnov, Ye. (2022). Poniattia ta vydy funktsii pravorozuminnia. URL : <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/9/28.pdf>.
3. Koziubra, M. (2022). Pravorozuminnia: pliuralizm pidkhodiv i yednis tponiattia. Chymozhlyvotse? URL : <http://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/17024?show=full>.
4. Lukianova, H. Yu. (2013). *Komplementarno-tsilisna kontseptsiiia pravorozuminnia (aspekty zahalnoi teorii)*. (Candidate's thesis). Lviv.
5. Mozol, N. (2013). *Suchasni kontseptsii pravorozuminnia: poniattia, kharakterystyka ta osoblyvosti*. *Pravova derzhava*. Issue 24. P. 444–449.
6. Poliakova, O. S. (2018). *Teoretyko-metodolohichni zasady stanovlennia ta rozvytku pravovoi osvity v Ukraini: publichno-upravlinskyi aspekt*. (Doctor's Thesis). National Academy for Public Administration under the President of Ukraine. Kharkiv.
7. Rabinovych, P. (2022). Pravorozuminnia "pryroodne" ta "lehistske": nemynuchist spivisnuvannia. URL : http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1256588.
8. Riabovol, L. (2019). Pravorozuminnia yak naukova problema: deiaki tendentsii suchasnoho etapu doslidzhennia. *Aktualni problemy pravoznavstva*. Issue 1(17). P. 17–22.
9. Skorobohatov, A. (2015). Pravorozuminnia: poniattia i typolohiia. *Filosofiia prava i zahalna teoriia prava*. Issue 1–2. P. 204–210.
10. Shelestov, K. O. (2010). *Dominuiuche pravorozuminnia u funktsionuvanni pravovykh system*. (Candidate's thesis). Odesa.
11. Shemshuchenko, Yu. S. (2022). Aktualni problemy filosofii prava. URL : <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/8484>.